

Michal Hospodár PhD¹

Vernost kňazov Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku s prienikom do súčasnosti

1. Identita gréckokatolíka

Ak hovoríme o identite Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, tak je nutné vziať do úvahy niekoľko prístupov na vyjadrenie tejto identity. Ponajprv si pripomeňme, že **historické** korene prítomnosti byzantsko-slovanského obradu siahajúk cyrilo-metodskej misii z prvej polovice 9. storočia. Ide o kolosálnu udalosť v dejinách kristianizácie slovanských národov, ktoré sa aj dnes hlásia k cyrilo-metodskému dedičstvu, a rôzne aspekty tohto dedičstva sú podnes predmetom podrobného bádania a štúdia. Z tohto bádania vyplýva základná skutočnosť pre nami sledovanú identitu. „Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svojom povedomí sa prirodzene považuje za priameho pokračovateľa a dediča cyrilo-metodského modelu, ktorý vo svojej podstate má tri základné body, a to:

1. Východná spiritualita (spôsob života vo Svätom Duchu)
2. Liturgia v živom ľudovom jazyku (staroslovienčina, cirkevno-slovančina, slovenčina)
3. Jednota s rímskou Apoštolskou stolicou“² (rešpektovanie podriadenosti rímskemu pápežovi).

V súvislosti so založením slovanskej cirkvi v 9. storočí sa prirodzene natíska otázka: aký obrad solúnski bratia na Veľkej Morave používali? Otázka doteraz nebola v odbornej literatúre definitívne uspokojivo vyriešená. Nikde sa však v serióznej literatúre nespochybňuje fakt o preložení kníh a zavedení liturgického poriadku solúnskymi bratmi podľa východného (byzantského) obradu. Za používanie byzantského obradu hovorí hagiografický spis *Život Konštantína*, kde sú vypočítané

¹ Doktor habilitowany, Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. Zainteresowania badawcze: teologia pastoralna, psychologia pastoralna, tradycja cyrylo-metodiańska. Adres e-mail: michal.hospodar@unipo.sk

² Vasil', C.: *Gréckokatolíci Dejiny – Osudy – Osobnosti*, Košice: BYZANT, 1999, s. 5.

preložené bohoslužby: „Čoskoro preložil (Konštantín-Cyrl) celý cirkevný poriadok, naučil ich utierni, časom, večierni, povečernici a tajnej službe“ (ŽK 15). Slovenský slavista A. Škoviera k tomu poznamenáva, že z použitej slovanskej terminológie je zrejmé, že vychádza z byzantskej predlohy.³

Z historických písomných materiálov o prítomnosti východného obradu svedčia napr. zachované Sinajské zlomky, obsahujúce časti modlitby a ekténie Liturgie sv. Jána Zlatoústeho. Na podporu tohto tvrdenia slúži aj skutočnosť, že preklad staroslovienskeho evanjeliára (gr. *απρακος*) začali sv. bratia vznešeným prológom Jánovho evanjelia, ktorým sa začína v Gréckokatolíckej cirkvi evanjeliár, zostavený pre praktické bohoslužobné účely.⁴ Aká bola teda liturgia na Morave v prvej polovici 9. storočia? Veľkomoravská liturgia bola zvláštnym typom, v ktorej boli prvky byzantské, obohatené o prvky rímske i slovanské a to s cieľom komunikovať Božie tajomstvá s čo najväčším duchovným úžitkom pre domáci slovanský ľud.

Z cyrilo-metodského kontextu vychádza aj autochtónne pomenovanie „gréckokatolícka“ cirkev. Ustálilo sa za panovania cisárovnej Márie Terézie († 1780). Historický pôvod názvu vyjadruje podstatné znaky: obrad, prinesený gréckymi vierozvestcami má grécky (byzantský) pôvod a zároveň vyjadruje, že ide o Katolícku cirkev, všeobecnú a zjednotenú s Rímom, presnejšie „neoddelenu“ od Ríma. Ak máme dnes **cirkevnoprávne** vymedziť, kto sú gréckokatolíci, tak v zásade takto nazývame katolíkov, ktorí žijú na Slovensku a sú krstom začlenení do Prešovskej archieparchie, Košickej eparchie a Bratislavskej eparchie. Ich dnešné cirkevnoprávne usporiadanie v metropolitnej cirkvi *suiiuris* má svoje širšie historické korene, ktoré nebudeme teraz rozoberať. Všeobecne sa na pomenovanie tejto časti Božieho ľudu niekedy používajú aj iné synonymné označenia, ako napr. katolíci byzantského obradu, gréckokatolícka cirkev atď.

³ Porov. Škoviera, A.: Liturgia cyrilo-metodskej misie na Veľkej Morave. In: *Duchovné, intelektuálne a politické pozadie cyrilo-metodskej misie pred jej príchodom na Veľkú Moravu*. Nitra: UKF, 2007, s. 112.

⁴ Najnovší slovenský schválený text evanjeliových čítaní Posvätnou kongregáciou pre Východnú cirkev v Ríme pre záväzné užívanie v Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku s titulom: *Sväté evanjelium*, Michalovce: Misionár, 2002, má prológ evanjelia podľa Jána až na začiatku časti *Evanjelium podľa Jána*, v paschálnej časti evanjeliových perikop.

Čo sa týka **etnicity**, tak Gréckokatolícka cirkev na Slovensku zahŕňa všetkých veriacich katolíkov byzantského obradu na území Slovenska, bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť. Táto rôznorodosť sa prejavuje v používaní rozličných liturgických jazykov, ale aj v tom, že pre maďarskú národnostnú menšinu je zriadený osobitný dekanát (protopresbyterát) v Košickej eparchii a pre rusínsku menšinu v Prešovskej archieparchiibol v rokoch 2003 – 2008 vymenovaný osobitný *syncellus*. V apríli 2017 bol zriadený nový Humenský archieparchiálny vikariát zahrňujúci najmä protopresbyteráty s rusínskou populáciou.

2. Zrozumiteľná liturgia (Benátska dišputa o jazyku)

V tomto roku si pripomíname 1150 rokov od slávnej dišputy v Benátkach. Stretli sa pri nej Konštantín Filozof so sprievodom s pilátnikmi, ktorí tvrdili, že len tri jazyky sú dôstojné na to, aby sa v nich slávila liturgia. Dozvediac sa o „novotách“ pri evanjelizácii Moravy využili príležitosť, aby napadli byzantských misionárov. Konštantín ako vedúca osobnosť pred latinskými biskupmi a učencami argumentoval citátmi z Písma a na ich námietky odpovedal: „Či neprichádza dážď od Boha na všetkých rovnako? A či slnko nesvieti takisto na všetkých? Či rovnako nedýchame na vzduchu všetci? To sa vy nehanbíte uznávať iba tri jazyky a prikazovať, aby všetky ostatné národy a kmene boli slepé a hluché?“ (ŽK XVI.)⁵

Biblickými citátmi zamýšľal Konštantín poukázať na to, že heréza nepozostáva v preklade Písma, ale naopak v zabraňovaní pochopiť Kristove slová tým, že sa zamieťa reč ľudu.⁶ Konštantín-Cyril nachádzal podporu svojej tézy aj v Prvom liste Korintňanom: „Veď aj bezdušné nástroje, čo vydávajú zvuky, či už sú to píšťaly a či citary, keby nevydávali rozdielne zvuky, ako by sa vedelo, čo sa píska a čo sa hudie? A keby trúba vydala neistý zvuk, kto by sa strojil do boja? Tak aj vy, ak nevydávate jazykom zrozumiteľné slová, akože sa bude vedieť, čo hovoríte? Budete hovoriť do

⁵ *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo, 2013, s. 69.

⁶ Porov. Krasić, S.: Svätí Cyril a Metod. In: *Svätí Cyril a Metod medzi slovanskými národmi*. Trnava: Dobrá kniha, 2015, s. 253.

vetra. Veď je toľko rozličných rečí na svete a ani jedna z nich nie je bez hlasu. Ak teda nepoznám význam hlasu, budem cudzincom pre toho, čo hovorí, a ten, čo hovorí, bude mne cudzincom. Tak aj vy, keďže horlíte za duchovné dary, hľadajte, aby ste nimi oplývali na budovanie Cirkvi! A preto, kto hovorí jazykom, nech sa modlí, aby to vedel aj vyložiť. Lebo keď sa modlím cudzím jazykom, môj duch sa modlí, ale môj rozum je bez úžitku. Čo teda? Budem sa modliť duchom a budem sa modliť aj rozumom, budem žalmy spievať duchom, ale aj rozumom... (1 Kor 14, 6-11). (ŽK XVI.) Týmito citátmi a podobnými argumentmi Konštantín Filozof v otvorenej dišpute zvíťazil nad svojimi protivníkmi. Inkulturoval kresťanstvo v zrozumiteľnej reči. Na vtedajšie časy to bola „bomba“, v domácom jazyku hlásať evanjelium. Dnes je zjednocujúcim liturgickým jazykom eparchií byzantského obradu pochádzajúcich z Mukačevskej eparchie cirkevná slovančina. Na Slovensku máme v liturgii aj štátny jazyk slovenčinu a jazyky národnostných menšín maďarčinu a rusínčinu.

Prvé obdobie východnej cirkvi na našom území má svoj začiatok v Moravskej ríši, ktorú nadšene preorávali pluhom Božích zákonov apoštoli Slovanov sv. Cyril a Metod. Z cyrilo-metodskej misie ako z prameňa vyteká živá voda pravej viery do srdca našich predkov až do dnešných čias. Osobitne u gréckokatolíkov bola vždy taká živá, úprimná a spontánna, že sme často ani necítili potrebu navonok ju deklarovať. Dnes sa ona stáva naďalej hybnou tradíciou v Košickej eparchii, ktorej patrónmisú práve sv. Cyril a Metod. Na záver týchto svedectiev uvedieme citát z Apoštolského listu rímskeho pápeža Jána Pavla II.: „Veriaci týchto cirkví, ktorí pochádzajú od Užhorodskej únie, sa opodstatnene považujú za dedičov sv. Cyrila a Metoda.“⁷

3. Spiritualita

Historická a teologická identita sa hmatateľne prejavuje v liturgii a spiritualite. V **tradícii kresťanského Východu** je spiritualita chápaná ako spôsob života vo Svätom Duchu. Svätý Duch tajomne účinkuje v duši,

⁷ Ján Pavol II.: Apoštolský list pri príležitosti 350. výročia Užhorodskej únie. In: *SLOVO* 17/1996.

ktorá mu nekladie prekážky, a prostredníctvom daru vliatej milosti stváraňuje či spodobňuje život človeka podľa Krista. Kardinál T. Špidlík, veľká autorita v danej problematike, uvádza, že východní otcovia stotožňovali kresťanskú spiritualitu s mníšskou vzhľadom na cieľ i prostriedky. Prílišné zdôrazňovanie rozdielov považovali za chybu.⁸ Pre Gréckokatolícku cirkev na Slovensku je príznačná **slovanská spiritualita**, ktorej protagonistami sa v 9. storočí na našom území stali slovanskí apoštoli sv. Cyril a Metod. Napriek tomu, že odvtedy už prešlo vyše 11 storočí, je táto duchovná skúsenosť živá a perspektívna aj dnes. Jej korene sú spoločné pre Východ aj Západ, ale predsa tak, ako medzi jednotlivými národmi vidíme ich isté špecifiká, rovnako by sme mali charakterizovať aj špecifiká východnej a západnej spirituality. Jej dôležitosť a význam vyplýva z jej predmetu, t.j. z nadprirodzenej dokonalosti. Budovať kresťanskú dokonalosť znamená vytvárať konkrétny model vnútornej práce, ktorý je schopný usmerniť snahu a úsilie duše. Pokiaľ západný model je skôr teoreticko-filozofický, východný je charakterizovaný prežívaním a emotívnosťou. Slovanské národy z citového hľadiska sa viac zhodujú s východnými národmi a spájajú ich sklony k poézii, spevu, hudbe, mystike a tieto duchovné vlastnosti vnikli aj do cirkevného života, ktorého vonkajší prejav sa odráža práve v obrade. V západnom (rímskom) obrade sa naopak prejavuje prísnosť, determinovanosť a praktickosť. Oveľa menej je tu citového rozptýlenia pre ľudského ducha, čo prevláda vo východnom obrade. Zdá sa, že na našom území sme práve v rozmedzí, kde sa tieto dva modely prelínajú.

Ilustrujeme to na príklade: V západnom obradovom prostredí je najznámejšou mariánskou modlitbou posvätný ruženec. Vrelo ho odporúčala aj Panna Mária pri zjavení malým pastierikom vo Fatime pred vyše 100 rokmi. Je známy aj v prostredí Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku a modlia sa ho denne mnohí veriaci i kňazi. Na organizačné pokrytie ružencových aktivít máme funkčné ružencové bratstvá evidované v Kongregácii najsv. Vykupiteľa (o. redemptoristov) v Michalovciach, eparchiálne odpusty ku cti ružencovej Panny Márie, farské mariánske

⁸ Porov. Špidlík, T.: Teofan Zatvornik, ruský biskup a mnich. In: *Velehrad – Řím, Modlil setváří k východu*. Olomouc: Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2010, s. 161.

večeradlá atď. To však nebráni, aby sme postupne objavovali vlastné bohatstvo modlitieb Východu a praktizovali ho. V prostredí ruského hesychizmu (gr. ησυχία – ticho, pokoj, samota) sa vyvinula jedna špecifická modlitbová forma, ktorá v atmosfére súčasného životného tempa nabera na význame na Východe i Západe.⁹ Ide o modlitbu srdca alebo Ježišovu modlitbu. Jej znenie je nasledovné: „Pane, Ježišu Kriste, Synu Boží, zmiluj sa nado mnou hriešnym.“ Profesor R. Čemus SJ vo svojej štúdiu uvádza, že táto modlitba má tri stupne. V prvom stupni ide o neustále opakovanie uvedeného výroku s podmienkou, že vnútorné rozpoloženie modliaceho zodpovedá obsahu modlitby. Druhá etapa prechádza do mentálnej roviny, to znamená že pozornosť je sústredená na Ježišovo meno, ktoré neustále opakujeme. Až v treťom stupni je myseľ zjednotená so srdcom, modlitba ide bez námahy a svetlo milosti prežaruje celé vnútro srdca.¹⁰ Je to vlastne opakujúcou formou podobná modlitba ako ruženec. Ale s duchom kajúcnosti. Takto môžu bez zbytočného napätia modlitby Východu obohacovať Západ a opačne.

Na prvenstvo milosti pred aktivizmom dôrazne upozornil rímsky pápež blahej pamäti sv. Ján Pavol II. pri prelome tisícročí, keď napísal: „(Modlitba) nám neprestajne pripomína primát Ježiša Krista a – vo vzťahu k nemu – primát duchovného života a svätosti. Ak sa však tento princíp nerešpektuje, možno sa ešte diviť, že pastoračné plány zlyhávajú a zanechávajú v srdci pokorujúci pocit sklamaní?“¹¹

4. Vernosť kňazov

Pod vernosťou máme na mysli trvalé priľnutie ku Kristovi a jeho cirkvi v konkrétnych okolnostiach doby a miesta. V dejinách kresťanstva ju najviac osvedčili mučeníci a vyznávači. Aj novodobé časy vyžadujú od Kristových nasledovníkov vernosť. O svedectve gréckokatolíckych biskupov a väčšiny kňazov pri prenasledovaní v roku 1950 niet pochýb. Zostali verní ako to

⁹ V Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku je Ježišova modlitba známa a praktizovaná najmä u mladšej generácie kňazov a mníchov.

¹⁰ Porov. Čemus, R.: *Modlitba Ježišova – modlitba srdca*. Velehrad: Refugium Velehrad-Romas.r.o., 1996, s. 22-23.

¹¹ Ján Pavol II.: *Novo millennio ineunte*, 36.

dokumentuje kniha s rovnomenným názvom od súčasného prešovského arcibiskupa a metropolitu, vладыku Jána Babjaka SJ. Od zákonného obnovenia Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku uplynulo viac ako 50 rokov. Ďakujeme vtedajšej generácii svedkov z radov kléru i laikov za vernosť. Na záver môžeme konštatovať, že táto skupina kňazov splnila svoju historickú úlohu. Zložila skúšku z prenasledovania počas 18-tich rokov aj za cenu ujmy na zdraví, majetku a rodinnej pohody. Po obnovení cirkvi pracovala v pastorácii skromne a obetavo do posledných zvyškov síl. Z jej stredu vzišli aj traja noví blahoslavení a ďalší potenciálni kandidáti na blahorečenie.¹² To je vernosť vychádzajúca z historického kontextu.

Druhá generácia sledovaných gréckokatolíckych kňazov sa formovala v kňazskom seminári a na Cyrilo-metodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave, jedinej katolíckej vysokoškolskej ustanovizni, ktorej činnosť povolili vtedajšie stranícke a štátne orgány. Do tejto skupiny patrí spolu 53 kňazov, traja z nich sú v súčasnosti hierarchami Prešovskej gréckokatolíckej metropolie.¹³ Počas dvadsiatich rokov (1969 – 1989) možno prekvapuje pomerne nízky počet kňazov. Treba si však uvedomiť, že pri prijímaní uchádzačov, hlásiacich sa na štúdium posvätnéj teológie, platil „*numerus clausus*“. To znamená, že štátne orgány obmedzovali počet prijatých kandidátov na najnižšiu možnú mieru. Sledovaná generácia kňazov bola počas štúdií do istej miery znevýhodnená vo svojom vlastnom liturgickom a spirituálnom rozvoji, keďže intelektuálna i duchovná formácia prebiehala v latinskom obradovom prostredí. Na druhej strane nespornou výhodou tejto skupiny je fakt, že títo kňazi nadobudli osobné kontakty s mnohými rímskokatolíckymi kňazmi po celom Slovensku a dôverne sa zoznámili s latinským obradom. Vo vlastnom prostredí gréckokatolíckych farností bolo výhodou, že mladí prichádzajúci kňazi

¹² Za blahoslavených boli sv. Jánom Pavlom II. vyhlásení biskupi-mučeníci P. P. Gojdič OSBM a Vasil' Hopko, ako aj rehoľný kňaz M. D. Trčka CSsR. Kandidátom na blahorečenie je rehoľný kňaz Ján Mastiliak CSsR, ktorý má otvorenú eparchiálnu fázu procesu.

¹³ Vладыka Ján Babjak SJ je arcibiskupom a metropolitom v Prešove, vладыka Milan Chatur CSsR je eparchiálnym biskupom v Košiciach a vладыka Peter Rusnák je eparchiálnym biskupom v Bratislave. Okrem toho je vладыka Milan Šášik CM eparchiálnym biskupom v Užhorode (na Ukrajine) a vладыka Cyril Vasil' SJ arcibiskupom a sekretárom Kongregácie pre východné cirkvi vo Vatikáne.

sa mohli inšpirovať múdrosťou staršej generácie a stretnúť v nej vzácne kňazské vzory. A staršia generácia kňazov v každom novom povolání videla iskierku nádeje na pastoračnú pomoc a nutné odľahčenie vlastných aktivít, konaných často v kmeťovskom veku. Túto skupinu kňazov charakterizovala vernosť Gréckokatolíckej cirkvi v obmedzených možnostiach pastoračného pôsobenia.

Tretia skupina gréckokatolíckych kňazov vzišla už z vlastného obnoveného kňazského seminára a teologickej fakulty v Prešove.¹⁴ Je to porevolučná generácia, ktorá už osobne nezažila atmosféru prenasledovania náboženského prejavu počas komunistickej totality. Počtom je to najväčšia skupina, tvoriaca dnes už vyše 300 mladých kňazov následne zaradených do rozličných služieb v pastorácii farností, ale aj do špecifických pastoračných centier, škôl a služby vojenského ordinariátu. Súčasní kňazi skladajú každodenne skúšku zo slobody, akej sa Katolícka cirkev v dejinách kresťanstva na území Slovenska ešte netešila. Je to náročná skúška, v niektorých aspektoch oveľa náročnejšia ako skúška ich otcov z čias prenasledovania. Hodnotiť jej výsledok budú však už iní.¹⁵

5. Latinizácia resp. vernosť svojej tradícii

Tradíciu definuje pápež sv. Ján Pavol II. takto: „Tradícia sa skladá z historického a kultúrneho bohatstva každej cirkvi, ktoré sa v nej utváralo na základe svedectva mučeníkov, otcov a svätcov, ako aj zo živej viery všetkých kresťanov počas stáročí až po dnešok.“ (*Orientalis Lumen*, 8) Ďalším možným významovým odtieňom slova *tradícia* je samotný proces odovzdávania tejto Tradície.

¹⁴ Kňazský seminár a Gréckokatolícka teologická fakulta boli obnovené v roku 1990. V učebných osnovách katolíckej teológie na GTF PU je zaradený aj predmet Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Pri výročiach koncilu prebehlo na fakulte niekoľko vedeckých konferencií a sympózií. V predmete spiritualita pastoračného kňaza sa poslucháči tiež zoznamujú s odporúčaniami koncilového dekrétu *Presbyterorum ordinis*.

¹⁵ Poslednú skupinu kňazov tvoria kňazi „katakombálnej“ cirkvi, ktorí dostali formáciu a boli vysvätení tajne. Tvorilo ich niekoľko desiatok ženatých mužov z prostredia gréckokatolíckej i rímskokatolíckej cirkvi, ktorí navonok vystupovali ako laici v civilných zamestnaniach. Po „nežnej revolúcii“ niektorí nastúpili do verejnej pastorácie, iní najmä pre svoj vysoký vek už nie.

V prvom tisícročí kresťanský Východ i Západ prežívali podstatnú jednotu. Tá vychádzala z rešpektovania najvyššej hlavy Cirkvi, ale aj z jednotného teologického učenia pri zachovaní vlastných obradových tradícií. Po tzv. východnom rozkole prišlo na Západe v 12. storočí pohybu na poli praxe vysluhovania sviatostí. Pôvodná jednota kresťanskej iniciácie sa rozdelila na tri samostatné obrady. Na Východe sa táto zmena neudiala, navyše tu boli ďalšie rozdiely. Napr. v podmienkach Brestskej únie bolo, že gréckokatolíkom nebude vnucované dopĺňať do vierovyznania Filioque. Na Ukrajine potom Zamošská synoda v roku 1720 rozhodla, že sa Filioque bude dopĺňať. Gréckokatolíkov na území dnešného Slovenska sa rozhodnutia tejto synody pôvodne netýkali, ale v roku 1726 boli prijaté aj pre Mukačevskú eparchiu. Pre gréckokatolíkov nastal proces latinizácie. Latinizáciou nazývame proces, ktorý môže mať tri základné podoby:

1. Nahradenie vlastných liturgických zvyklostí, právnych predpisov, spôsobu teologického myslenia a prvkov osobnej zbožnosti prvkami a spôsobmi latinskými. Tieto nové západné prvky potom spravidla vytlačili alebo výrazne oslabili pôvodné východné prvky.
2. Zavedenie nových prvkov, zvyklostí a spôsobu teologického myslenia, ktoré boli prevzaté z latinskej tradície a ktoré neboli v súlade s pôvodnou východnou tradíciou a narušili jej vnútornú jednotu.
3. Odstránenie alebo opustenie východných prvkov či zvyklostí (bez náhrady) z dôvodu, že tieto v rímskokatolíckej tradícii neexistovali alebo neboli v súlade s jej teológiou.¹⁶

Proces latinizácie byzantsko-slovanského obradu nadobúdal negatívny rozmer vtedy, keď začal byť umelo živený predstavami o prednosti latinského rítu. Takéto tendencie badať už od 18. storočia, keď sa latinský obrad stal vzorom na presadzovanie istých cirkevno-kultúrnych a politických zámerov na celom území bývalej Mukačevskej eparchie. Reformy a prispôbovanie byzantsko-slovanského obradu latinskému rítu boli tak začiatkom latinizačných vplyvov v obradovom prostredí východnej

¹⁶ Škoviera, A.: Latinizácia a jej historické okolnosti. In: *V brázde Metodovej 2017*. Košice: BYZANT s.r.o., 2016.

cirkvi na našom území.¹⁷ Teraz v slobodných podmienkach hľadáme organický návrat k starootcovským tradíciám Východu. Prejavuje sa to najmä pri slávení božskej liturgie, vysluhovaní sv. tajomstiev, osobnej modlitbe aplikácii vonkajších znakov. V sviatostnej praxi je to napr. návrat k udeľovaniu eucharistie nemluvňatám pri krste. V prešovskej metropolii jebadateľný pohyb smerom k tomu, aby sa eucharistia udeľovala deťom od krstu až do skončenia 2. ročníka základnej školy. Je to veľký krok smerom k spoločnej tisícročnej tradícii, ktorý sa pripravuje práve v tomto roku. Kritérium pri riešení týchto ťažkostí nachádzame v kánone 40 § 1 CCEO, ktorý potvrdzujúc slová koncilu nariaďuje: „Hierarchovia, ktorí predsedajú cirkvám *sui iuris*, a všetci ostatní hierarchovia sa majú veľmi usilovne starať o vernú ochranu a dôsledné zachovávanie vlastného obradu, a nemajú v ňom pripúšťať zmeny, ak to nie je z dôvodu jeho organického vývoja, majú však pred očami vzájomnú dobrú vôľu, a jednotu kresťanov“ (*Orientalium ecclesiarum*, 6).

Idea, že to, čo je v rímskom obrade, je jediné správne, už neplatí. Veriaci laici pochopili po procese formácie, že môžu byť hrdí na svoje vlastné tradície. Pritom neopúšťajú to, čo je im už vlastné. Dnes, polstoročie po Druhom vatikánskom koncile, je zrejmé, že je správne obohacovať univerzálnu Cirkev vlastnou tradíciou a jej vernosťou.

6. Súčasný stav kňazstva a vernosť

Prenesme sa teraz do súčasnosti a sledujme stav bohoslovcov a kňazov dnešnej Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Pre väčšiu prehľadnosť ho uvádzame v tabuľkách.

¹⁷ Porov. Šoltés, P. – Žeňuch, P.: Sociálne a spoločenské postavenie gréckokatolíkov na východnom Slovensku a v Podkarpatskej Rusi v 18. storočí. (Štúdiá je s súčasťou riešenia grantového projektu – Duchovná pieseň v cyrilských rukopisoch z východného Slovenska a cyrilo-metodský odkaz s. 47 (2/7004/21). In: *SLAVICA SLOVACA*, ročník 36, 2001, č. 2.

Stav bohoslovcov v roku 2017

	PO	KE	BA	Spolu
1. ročník	4	5	1	10
2. ročník	6	*	1	7
3. ročník	5	4	*	9
4. ročník	10	3	*	13
5. ročník	14	2	*	16
6. ročník	6	*	*	6
Pastorač. ročník	8	2		10
Liturg. prax	1	*	*	1
Zahraničie	3	4	2	9
Absolventi	7	*	*	7
Spolu	64	20	4	88

	PO	KE	BA	Spolu
V seminári	46	14	2	62
Mimo sem.	18	6	2	26
Spolu	64	20	4	88

Stav kňazov v roku 2017

	PO	KE	BA	Spolu
Pastorácia	182	107	17	306
Špeciálna pastorácia	25	18		43
Fakulta a seminár	14	3		17
Kúria	6	8	3	17
Rehoľní	22	13	2	37
Zahraničie	5	9		14
Výpomocní	22	4		26
Na odpočinku	14	10	2	26
Mimo pastorácie	4			4
Spolu	294	172	24	488
Diakoni	3	2	1	6

Väčšina gréckokatolíckeho kňazstva žije v manželskom zväzku a popri farnostiach vedie aj svoje rodiny. V postmodernej dobe je rodina najviac ohrozovanou pastoračnou jednotkou. Vyplyva to z ideologicky deformovaného antropologicko-sociologického pohľadu na človeka a manželstvo. Akú úlohu tu môže zohrať ženaté kňazstvo? Na jednej strane ženaté kňazstvo vytvára živú osobitnú skúsenosť, ktorá slúži na obohatenie celej Cirkvi. Nezanedbateľným dobrom je skutočnosť, že kňazské manželstvá a rodiny sú modelom pre rodiny vo farnosti, ako žiť vieru v každodennej praxi. Na druhej strane, vplyv postupnej sekularizácie pôsobí aj na kňazské rodiny, ktoré samy bojujú o svoju kresťanskú identitu. V spoločnosti prudko narástol pomer rozvedených manželstiev a dnes sa pohybuje v slovenskom celoštátnom priemere okolo 50%. Tým, že spoločnosť pomerne ľahko umožňuje rozvod a zvyšuje jeho akceptáciu, rastie destabilizácia rodiny ako celku.

Na koniec si položíme fundamentálnu otázku: je vôbec možné zachovať vernosť vlastnej identite? A čo preto robíme, aby sa tak stalo? V slobodných pomeroch máme prvky pre zachovanie vlastnej identity. Máme cirkevnú teologickú fakultu, evanjelizačne pôsobia cirkevné hnutia a malé spoločenstvá, existujú duchovné povolania. V prešovskej archieparchii pracujú funkčné centrá pre špeciálnu pastoraáciu v oblasti mládeže, rodín, Rómov atď. V Košickej eparchii sa rozvíja spoločenstvo kňazských a laických rodín SKALA, ktoré sa usiluje o zachovanie a zveľadenie viery v rodinách a evanjelizáciu iných rodín. Zo špecifika ženatého kňazstva prirodzene vyplýva aj potreba žiť manželskú spiritualitu a prehĺbovať manželskú vernosť ako súčasť integrálnej vernosti Kristovi a jeho evanjeliu.

Záver

S radosťou môžeme konštatovať, že vo farnostiach Prešovskej gréckokatolíckej metropolie je pokrytý liturgický a pastoračný život. Akčný rádius cirkvi je aj v špeciálnej pastoraácii, akou sú školy, väznice, nemocnice, pastoračné centrá a pod. Skladáme v súčasných podmienkach

skúšku zo slobody. Obrana vlastnej náboženskej akultúrnej identity sa v dnešnej ideovo ireligióznej rozvetvenej pluralitnej spoločnosti stáva čoraz naliehavejšou reálnou výzvou. Aj v tom možno vidieť jeden z odkazov preosvietenýchprešovských vladykov a novodobých blahoslavených, gréckokatolíckych hierarchov PavlaP. Gojdiča OSBM a Vasil'aHopka.

Abstrakt

Vernosť v nastolenom kontexte úzko súvisí s identitou cirkvi, v ktorej kňazi vykonávajú svoje poslanie. Z toho dôvodu sa budeme v príspevku venovať najprv identite miestnej Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, aby bolo zrejme, čomu boli a sú kňazi verní, resp. neverní. Načrtujeme iba niektoré vybrané aspekty identity ako je historický, liturgický a spirituálny. V historickom kontexte cyrilo-metodskej misie sa zrodila prítomnosť veriacich byzantského obradu s vlastnou spirituálnou orientáciou. Stručne vyjadríme jadro tejto spirituality ako základu pre integrálnu kňazskú vernosť. Nakoniec predostrieme stav kňazstva vPrešovskej gréckokatolíckejmetropolii a jeho nové výzvy v podmienkach súčasnej sekulárnej spoločnosti.

Kľúčové slová: identita, kňaz, cirkev, spiritualita, vernosť

Title: The loyalty of the priests of the Greek-Catholic Church in Slovakia with reference to the present situation

Summary

Faithfulness in fulfilling of the mission of priests is closely connected to the Church's identity. The article presents selected aspects of this identity, i.e. historical, liturgical and spiritual. The presence of the Byzantine rites with their own spiritual orientation became the fruit of the historical mission of Cyril and Methodius in Slovakia. The article presents the core of this spirituality as the basis of integral priesthood fidelity. It also presents the condition of the Greek Catholic clergy in metropolis of Presov and the challenges it faces in the context of the challenges of a secularizing society.

Key words: identity, priest, church, spirituality, loyalty

Tytuł: Wierność kapłanów Kościoła greckokatolickiego na Słowacji wobec tradycji w kontekście problemu sekularyzacji

Streszczenie

Wierność w wypełnianiu misji kapłanów jest ściśle związana z tożsamością Kościoła. Artykuł przedstawia wybrane aspekty owej tożsamości, tj. historyczne, liturgiczne i duchowe. Owocem historycznej misji Cyryla i Metodego na Słowacji stała się tam obecność wiernych obrządku bizantyjskiego z ich własną orientacją duchową. Artykuł przedstawia rdzeń tej duchowości jako podstawę integralnej wierności kapłańskiej. Przedstawia również stan duchowieństwa grecko-katolickiej metropolii w Preszowie oraz wyzwania, przed jakimi staje ono w kontekście wyzwań laicyzującego się społeczeństwa.

Slova kluczowe: tożsamość, kapłan, Kościół, duchowość, wierność

Zoznam skratiek

1 Kor	Prvý list Korinťanom
atď.	a tak ďalej
BA	Bratislavská eparchia
CCEO	Codex canonum ecclesiarum orientalium
CM	Congregatio missionis
CSsR	Congregatio sanctissimae redemptionis
gr.	grécky
GTF PU	Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity
KE	Košická eparchia
napr.	napríklad
OSBM	Ordo sancti Basilii Magni
PO	Prešovská archieparchia
s.	strana
SJ	Societas Jesu
sv.	svätý
t.j.	to jest
tzv.	takzvaný
UKF	Univerzita Konštantína Filozofa
ŽK	Život Konštantína

Použitá literatúra

1. Čemus, R.: *Modlitba Ježišova – modlitba srdce*. Velehrad: Refugium Velehrad-Romas.r.o., 1996.
2. Krasić, S.: Svätí Cyril a Metod. In: Tomko, J. – Vasiľ, C. (ed.): *Svätí Cyril a Metod medzi slovanskými národmi*. Trnava: Dobrá kniha, 2015.
3. Ján Pavol II.: *Novo millennio ineunte*. Apoštolský list. Trnava: SSV, 2001.
4. Ján Pavol II.: Apoštolský list pri príležitosti 350. výročia Užhorodskej únie. In: *SLOVO* 17/1996.
5. Ján Pavol II.: *Orientalium*. Apoštolský list. 1995. Dostupné na internete: <http://www.grkat.nfo.sk/Texty/orientalelumen.pdf>
6. Škoviera, A.: Latinizácia a jej historické okolnosti. In: *V brázde Metodovej 2017*. Košice: BYZANT s.r.o., 2016.
7. Škoviera, A.: Liturgia cyrilo-metodskej misie na Veľkej Morave. In: *Duchovné, intelektuálne a politické pozadie cyrilo-metodskej misie pred jej príchodom na Veľkú Moravu*. Nitra: UKF, 2007.
8. Šoltés, P. – Žeňuch, P.: Sociálne a spoločenské postavenie gréckokatolíkov na východnom Slovensku a v Podkarpatskej Rusi v 18. storočí. (Štúdiá je súčasťou riešenia grantového projektu – Duchovná pieseň v cyrilských rukopisoch z východného Slovenska a cyrilo-metodský odkaz s. 47 (2/7004/21). In: *SLAVICA SLOVACA*, ročník 36, 2001, č. 2.
9. Špidlík, T.: Teofan Zatvornik, ruský biskup a mnich. In: *Velehrad – Řím, Modlit setváří k východu*. Olomouc: Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2010.
10. Vasiľ, C.: *Gréckokatolíci Dejiny – Osudy – Osobnosti*, Košice: BYZANTs.r.o., 1999.

11. *Schematismus seminaristov Gréckokatolíckeho kňazského seminára blahoslaveného biskupa Pavla Petra Gojdiča v Prešove 2016/2017*, Prešov, 2016.
12. *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo, 2013.